

BILJEŠKA UZ OVO IZDANJE

Kratki roman Krste Špoljara *Hrvatska balada* zasigurno nije najbolja proza što ju je autor napisao, ali je posve sigurno najvažnija za autorovu književnu i životnu sudbinu od trenutka njezine objave 1971.

Na žalost, ne misli se pri tom na neki preneseni, metaforički, smisao. Bila je to stvarnost, stvarnost koju smo (do)živjeli i u kojoj je bilo moguće da se u ime »viših državnih interesa« ocjenjuje vrijednost pojedinog djela, što nije bilo ništa drugo negoli ocjena pravovjernosti i podobnosti njegova autora u određenom političkom trenutku.

Nije se, dakako, radilo tek o nekom pojedinačnom slučaju, nego o slučajevima koji su nerijetko i pogubno utjecali na daljnju piščevu, ne samo književnu nego i životnu sudbinu. U tom je smislu vrlo poučan, gotovo manifestni priručnik kroz samo dio takvih književnih sudbina Branimira Donata *Crni dossier. O zabranama u hrvatskoj književnosti* u izdanju Nakladnog zavoda Matice hrvatske i lista »Globus«, Zagreb 1992.

Nižu se tako redom zapisi o zabranjenim knjigama/tekstovima u posljednja tri desetljeća, sada već prošloga stoljeća, kao *hod po mukama* pisaca poput Vlade Gotovca, Antuna Šoljana, Ivana Kušana, Vojislava Kuzmanovića, Alojza Majetića, Joze Laušića, Krste Špoljara, Željka Sabola, Dubravka Horvatića i mnogih drugih, kao i samog

autora ove u nas rijetke hrestomatije inkriminiranih tekstova i popratnih dokumenata, a koja najrječitije govori o tome koga se i zašto bojala tadašnja vlast. Pa i tko je, i u čije ime, štitiio »radne ljude i građane« od hrvatske književnosti i njezinih pisaca. Zato i u svom *Proslouu* Donat s pravom navodi kako: »Pitanja o slobodi uvijek ovise o shvaćanju slobode same. Hrvatska je književnost tu kauzalnost striktno poštovala. Prihvaćala je razloge i nije im se suprotstavljala drukčije, osim, katkada samim razlogom stvaranja.

Prema tome rasprava o slobodi prepuštena je ili šutnji ili pak onima koji vjeruju da im je *škare istine* u ruke dala sama Povijest ili Providnost, a koja im pak daju pravo da ih se iskazuje kao *netrpeljivost*, koju je lako prepoznati kao blisku i loše prerusenu *rođakinju nasilja*«.

Hrvatska balada prvi je put tiskana u časopisu »Republika« br. 7-8/1971., a drugi put iste godine (s prenesenim slogom iz istog časopisa) u »Općoj knjižnici« Matice hrvatske, što ju je uređivao Branimir Donat. Ali, netom se pojavila u časopisu, Jure Bilić, tadašnji član Izvršnog komiteta CK SKH, u svom je izlaganju na sjednici Republičke koordinacije odbora za praćenje javne rasprave o Ustavu SR Hrvatske (što ga je prenio »Vjesnik« 7. listopada 1971. pod naslovom »Apsurdna je teza o nedjeljivosti suvereniteta jer ga i hrvatski i srpski narod imaju i na svoj način osiguravaju«) oštro je, među ostalim, napao i tekst i njegova autora, kao i časopis koji je takav tekst i objavio. Nisu, naravno, tom prilikom osude bili pošteđeni ni »Hrvatski tjednik« ni »Kritika«, jer je i u njima bila vidljiva »prava ofenziva tuđe ideologije«. »Hrvatski tjednik« ubrzo je bio zabranjen, a urednici Vlado Gotovac i Jozo Ivičević, kao i njihovi brojni suradnici, uhapšeni su i osuđeni na višegodišnje zatvorske kazne.

Pa iako Krsto Špoljar nije bio zatvaran, u tih je pet godina, sve do svoje prerane smrti 1977., proživio najteže godine svog života i doživio najveća poniženja zbog neshvatljivih policijskih ispitivanja koja nisu prestajala i koja su se uredno u svojoj besmislenosti ponavljala.

Nije Krsto Špoljar izgubio ni posao, ali je smijenjen s položaja direktora izdavačkog poduzeća »Zora« kojeg je u tom vremenu obnašao.

Nije ni *Hrvatska balada* nikad formalno bila zabranjena, ali je čitav niz godina bila zabačena u jednom kutku Matičine podrumske knjižare koja se nazivala Salonom.

Zato, iako je ovo izdanje već treća objava te intrigantne proze, po mnogo čemu i danas se čini kao da nikad nije ni bila objavljena. Zadesila ju je sudbina posvemašnje šutnje a time i potpuna zaborava. Tako čak nije ni zabilježena među autorovim djelima u *Leksikonu hrvatskih pisaca*, Zagreb 2000., kao ni *Vjenčanje u Parizu*, roman posthumno objavljen 1980.

A Krsto Špoljar u svom je kratkom životu ostvario mnogo: uza svoj književni rad jednakovrijedne rezultate imao i u brojnim drugim poslovima koje je zdušno obavljao. I zasigurno je jedan od najzaslužnijih u ostvarenju tada jednog od najvažnijih nakladničkih projekata u nas kao što je to bila biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

Rođen je 1. rujna 1930. u Bjelovaru, gdje je i maturirao. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu godine 1954. diplomirao je jugoslavistiku i hrvatski jezik.

Dolaskom na studij u godini 1949/50. objavljuje svoje prve pjesme. Početkom pedesetih godina, odnosno 1952. pokreće književne časopise »Literaturu« i »Galeriju«, od kojih izlazi samo po jedan broj. Od 1953. surađuje u »Krugovi-

ma«, gdje se javlja prvom prozom »Ana je otišla«, a kasnije, uz prozu, objavljuje pjesme, kritike i prikaze.

Sastavio je i dvije antologije: prvu, hrvatske ljubavne lirike pod naslovom *Ljubav pjesnika* 1956. i drugu, hrvatske satirične poezije *Smijeh i rane* 1957. Godine 1959 – 1960. bio je i urednikom »Književne tribine«. U zajedništvu s Miroslavom Vaupotićem, sastavio je i bibliografski leksikon *Književni godišnjak* 1961.

Uređivao je časopis »Republiku« u razdoblju od 1962 – 1968., a u isto vrijeme priključio se i uredništvu edicije »Pet stoljeća hrvatske književnosti« te već 1962., kao tajnik uredništva, potpisuje prva dva ponovljena kola, nakon odlaska dotadašnjeg tajnika Ivana Krole.

Godine 1971. kratko je vrijeme na položaju direktora izdavačkog poduzeća »Zora« s kojeg je mjesto smijenjen upravo zbog »afere« s *Hrvatskom baladom* pa je od 1972., sve do svoje prerane smrti 28. studenoga 1977., urednikom istoimene edicije.

Objavio je sljedeća djela: *Ja svakidašnji* (pjesme), Galerija, Zagreb 1954., *Porodica harlekina* (pjesme), Lykos, Zagreb 1956., *Brod čeka do sutra* (roman). Mala biblioteka. Zora, Zagreb 1958., *Mirno podneblje* (roman), Naprijed, Zagreb 1960., *Straćara male sreće* (drama), Lykos, Zagreb 1960., *Terasa anđela čuvara* (pripovijesti), Matica hrvatska, Zagreb 1961., *Raj* (pjesme). Vlastita naklada, Zagreb 1962., *Gvožđe i lovor* (roman). Suvremeni pisci Hrvatske. Zora, Zagreb 1963. Drugo izdanje: biblioteka Suvremeni hrvatski roman. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1968., *Tuđina* (novele i pripovijesti), Naprijed, Zagreb 1966., *Vrijeme i paučina. Sentimentalan odgoj na hrvatski način* (roman), Matica hrvatska, Zagreb 1971., *Hrvatska balada* (roman). Opća knjižnica. Matica hrvatska, Zagreb 1971.,

Neprilike s muzom (roman), Biblioteka Razlog, Zagreb 1976., *Vjenčanje u Parizu* (roman). Zabavna biblioteka. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1980. i *Izabrana djela*, Biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, knjiga 168., priredio Branimir Donat, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1983.

Za knjigu novela *Tuđina* dobio je Nagradu Vladimir Nazor 1969., a djela su mu prevedena na više stranih jezika.

Na žalost, od posljednje, posthumno, objavljene knjige iz Špoljarova vrijednog književnog opusa prošla su puna dva desetljeća, a s vremenom kao da je iz našeg pamćenja njegovo djelo izbljedjelo ili posve iščezlo. Dovoljno je samo letimično prelistati brojne preglede ili povijesti hrvatske književnosti pa da se u to uvjerimo. A treba se u ovoj prilici podsjetiti da se Krsto Špoljar nikada nije brinuo samo o svom književnom djelu, nego je, štoviše, svojim dugogodišnjim marnim uredničkim poslom, kao i brojnim kritikama i prikazima tekuće književne produkcije, zasigurno zadužio mnoge od onih koji su ga danas ili zaboravili ili prešutjeli.

Ovo izdanje konačno bi trebalo *Hrvatsku baladu* vratiti u hrvatski književni korpus, a ujedno nas posjetiti na to što se sve piscu može dogoditi kada se neki »privatni razlozi« predoče kao »viši državni interesi«.

Jer i najpažljivijem čitatelju danas, bez dodatnih objašnjenja, nikada neće biti jasno što je to u ovoj prozi moglo ugroziti onodobnu državnu tvorevinu i njezin politički sustav. Nije, valjda, već samo pridjev *hrvatski* u naslovu djela bio dostatnim razlogom da se zatresu njezini ionako labilni temelji. Za to, kao i za eventualno drukčije čitanje ili raspoznavanje, cijena je bila previsoka.

Jelena Hekman

